

Egy „szégyenlős” falu névváltoztatása

Bodroghalom — régi nevén Luka — Borsod-Abaúj-Zemplén megye egyik természetföldrajzi, néprajzi szempontból igen érdekes tájegységén, a Bodrogtőzben fekszik. Lakóinak száma 1925 fő. A falu lakói igen sokat „szenvedtek” a szomszédok gúnyolódásaitól a helység régi neve miatt (vö.: lyuk-luk, luka-lüke), ezért kérésükre 1927-ben a falu nevét Bodroghalomra változtatták. Mielőtt a „névszépítés” részletesebb okait és a névváltoztatás mikéntjét ismertetném, vizsgáljuk meg, mi lehet a Luka név eredete?

A szájhagyomány egyik változata szerint a „Lukács” keresztnév rövidített alakja; nevét etől a szenttől kapta. Egy másik népi magyarázat szerint régi neve hajdani birtokosától, az egyik legrégebb magyar nemzetségnévet viselő Lukay családtól származik. Az Adalékok Zemplén vármegye történetéhez című folyóirat 1903. évfolyama szerint a falut „tót” telepítői nevezték el Lukának, azaz rétnek, állandó mocsarai, a Tiszáig terjedő lápvilága, hatalmas vízjárta rétjei miatt. Utóbb ez adta volna egykori birtokosának, a Lukay családnak nevét.

Egy Zsigmond-korabeli oklevélből tudjuk, hogy a falut már 1400-ban Lukának nevezik. Hogy ennek előtte a falunak tót telepítői lettek volna, az erősen kétséges; mindenesetre a nyelvészeti vizsgálódások kétségbevonhatatlannak tartják a név szláv eredetét. Részlet Melich Jánosnak, a neves nyelvtudósnak 1903-ban kelt, a névmagyarosítások tárgyában készített dolgozatából: „A két LUKA-t úgy kell megkülönböztetni, hogy a nyitrai megyei legyen LŪKA, mert a tótban a rét LŪKA, míg a Zemplén megyében levő maradjon LUKA, mert itt kisoroszos ki-ejtésben a luka: rét szónak rövid az u-ja.”

A Földrajzi nevek etimológiai szótára is a szláv eredet mellett foglal állást; etimológiailag azonosnak tartja a korábban nyelvünkbe került *lanká*-val.

A néphit és a szótörténeti magyarázat tehát ellentmond egymásnak. Bármelyiké is az igazság, a falu lakóinak a bevezetőben említett asszociációs lehetőségek miatt sokféle csúfolódást kellett eltűrniük.

A bodrogtői falvak egyébként is előszeretettel adtak gúnyneveket, *falucsúfolókat* egymásnak, természetesen nem kifejezetten ellenséges, bántó szándékkal, inkább a tréfa kedvéért. Pl. Berecki lakói „golyások”, a vajdácskaiak „lihások”, a karcsiak „kotorcások” és így tovább. Nos, falunknak a „rendes” neve is elég volt gúnynévnek. Hadd mondjam el példaként mégis a Lukára vonatkozó csúfolódások legismertebbiket!

Egyszer, a tiszteletes úr prédikációja alatt a lukai atyafiak elszundikáltak. Hiába dörgött erősebben a pap, csak aludtak tovább. Egyszer csak elkiáltja magát: *Kukk, lukaiak, kölesbe a bika!* Erre felébredtek és mind kiszaladtak a templomból, bekötni a falu bikáját! Az tehát, hogy a bika *kárban van*, nagyobb hatású az igénél.

A történet sokfajta változatban ismeretes. Berecz Károly, e vidék költője meg is verselte *Mátyás király meg a zompodi korcsmáros* című versében. S hogy milyen hatást, indulatokat váltott ki egy időben ez a csúfolódás, mutatja versének két sora:

„S hol ragyog lápok közt homoktetőn Luka,
Ott ment templom előtt kölesbe a bika,
Am azért, idegen, Lukán, ha mondod: kukk!
Utat, faluból ki, ajánlom hogy jól tudd;”

Hasonlóképpen „hatásosak” voltak a „lukai bicskások”, „lukai zsványok” köztöködések is a falu lakóival szemben. Való igaz — ezt utólag maguk is hajlandók elismerni —, hogy az átlagosnál hevesebb vérmérsékletű emberek lakták, hiszen sehová olyan sokszor nem vonultak ki a csendőrök, mint Lukára. Gyakoriak voltak a báli verekedések, virtuskodások a falu legénycapatai között is, de idegen falubeli csak a legritkább esetben úszta meg verés nélkül, ha ide merészkedett udvarolni. Még a máshol is ismert szólásmondás is úgy tartja: „Akit Bereckiben meg nem lopnak, akit Lukán meg nem vernek, akit Vajdán . . . (és folytathatnám a „megtisztelő” felsorolást a bodrogtői falvak között), az elmehet a világ végére is.”

A névváltoztatást végül is a Szabolcsból ide került református tiszteletes vitte keresztül. A rossz nyelvek szerint az a levél volt a közvetlen kiváltó ok, amely „Nagytiszteletű Asszony-nak Lukára” címzéssel érkezett a faluba. Ezt a falubeliek már nem tűrhették. 1926. október 13-án terjesztették fel a névváltoztatás iránti kérelmet. Az Országos Községi Törzskönyvbizottság a „felhozott, méltánylást érdemlő indokokra való tekintettel” a névváltoztatást javasolta, s a belügyminiszter 1927. április 13-án a község nevét a Bodrogtőz homokbuckáira való utalással Bodroghalomra változtatta.

Nem mindenki értett azonban egyet a „névszépítéssel”. Az Adalékok Zemplén vármegye történetéhez című folyóirat véleményét idézem: „LUKA: egyike a legősibb és a legterebélyesebb nemzetségi ősfák virágzó hajtásainak... A mi Luka (most: Bodroghalom) helységünknek tiszteletreméltó nevében élt a jelenkorig ősi neve, híre, dicsősége! Mikor Árpád-kori nevét letette és új helységnevét felvette: *gyöngyszemet cserélt babszemért*. Úgy tett, mint a mesebeli együgyű ős arabus... Nem tudta, mit dob el magától.” (XXV. évf. 112. old.)

A falu lakói sem lelkesedtek mindannyian az új névért. Kicsit sajnálták, viselték volna továbbra is a régit, a csúfolódásokért nem haragudtak igazán. Ez mutatja azt, hogy saját magukat is csipkedve ad notam rigmusokat gyártottak. Ezek közül is álljon itt egy:

„Luka voltam, de már elkereszteltek,
Zsiván voltam, de már többet nem leszek,
Bodroghalom se jobb madár nálamnál
Vesztett volna Tiszakürtön Tálásnál.”

(Tiszakürt: község Szabolcsban, Tálás tiszteletes a névváltoztatás elindítója.)

A rigmus szerint az új név felvétele semmin sem változtatott: a lakók ugyanazok, „lukaiak” maradtak. Az idősebbek, meg a középkorúak ma is csak Lukának nevezik a falut. Pl. A „Hova valósi vagy?” kérdésre ha azt a választ kapják, hogy Bodroghalomba, tagadóan rázzák a fejüket: „Nem Bodroghalom az, hanem Luka!”

Ettől a kérdés-feleletől ma már senki sem sértődik meg, inkább lehetőséget teremt a beszélgetésre, ismerkedésre, legfeljebb élcélődésnek fogható fel, emlékezve a „régii” világra. Mindenesetre „bicskázás” nem jár érte!

Fehér József

HÍREK

HAZÁNK MEZŐGAZDASÁGA DIÁKSZEMMEL '85. A Magyar Mezőgazdasági Múzeum 1970 októbere óta minden évben meghirdeti az általános és a középiskolák tanulói számára a *Hazánk mezőgazdasága diákszemmel* című pályázatot. Azóta 50 207 pályamunka érkezett be, közte 4633 általános iskolai és 6701 középiskolai dolgozat. A kiosztott díjak és jutalmak száma a képzőművészeti pályázat jutalmaival együtt 3873 volt. A beküldött képzőművészeti anyagból (rajz, batik, kisplasztika) minden évben kiállítás nyílt a Vajdahunyadvárban, a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban. Egy részéből vándorkiállítás készült, és azt az ország számos városában, falujában, sőt külföldön, így Lengyelországban, Csehszlovákiában, Bulgáriában és Dániában is bemutatták.

Az idén 3528 pályamunka érkezett be. Az ország 331 iskolájából több mint 3500 tanuló vett részt a pályázaton. 1985. május 18-án 198 rajzból, 92 kisplasztikából és 37 batikból kiállítás nyílt az általános iskolások anyagából, amelyet a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban *Vitéz Lórántné*, a Budapesti XIV. Kerületi Tanács elnökhelyettese nyitott meg és adta át a díjakat. Az általános iskolák közül a főigazgatói díjat a soltvadkerti általános iskola, a Magyar Mezőgazdasági Múzeum Baráti Körének díját a pápai Erkel Ferenc Általános Iskola nyerte el. A középiskolai pályázat eredményhirdetése és díjkiosztása 1985. május 25-én volt, ahol *dr. Mezei Gyula*, a Fővárosi Tanács V. B. művelődési főosztály vezetője értékelte a pályázatot és adta át a díjakat, többek között a főigazgatói díjat, melyet az idén is a szegedi Radnóti Miklós Gimnázium érdemelt ki. A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Barátainak Köre díját a pécsi Pollack Mihály Építőipari Szakközépiskola kapta.

A tizenötödösor sorra került pályázat már eddig is jó néhány ezer fiatalal ismerette meg a felfedező, a kutatómunka örömeit, ugyanakkor sokan megszerették a pályázaton keresztül a mezőgazdaságot, az élelmiszeripart, az erdészetet és választották élethivatásul. Ez egyik fő célja a Hazánk mezőgazdasága diákszemmel pályázatnak. (Sági Pál)